

РУСЬКО-УКРАЇНСЬКА ШЛЯХТА У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА XV–XVI СТ.: ЗМІНА НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Ключові слова: українська шляхта, історіографія, Річ Посполита.

Keywords: Ukrainian nobility, historiography, Rzeczpospolita.

Протягом понад тридцяти років української незалежності невпинно розвивалась історична наука, виявом чого стало питання про зміну погляду на різні події й процеси минулого, зокрема й на часи XV–XVI ст., коли українські землі здебільшого входили до складу спочатку Великого Князівства Литовського і Польського королівства, а потім Речі Посполитої. То був час великих змін у культурному, економічному й суспільному житті. Науковий інтерес становить не лише еліта тогочасного суспільства, яка мала руське походження, а й погляди представників різних поколінь істориків на цю верству.

На теренах України у XVIII–XIX ст. розгорнулося національно-культурне відродження. Вже у тодішній національній пам'яті міцно закарбувався стан у житті суспільства, коли Україна залишилась без своєї еліти, бо стара руська знать була вже давно спольщена, а колишня козацька старшина перетворилася на нове російське дворянство. Станом на XIX ст. здавалося, що козацькі часи минули, а української культури трималися лише низи, тобто селянство, до того ж загнане в кріпацтво. До нього й були звернуті погляди тогочасних українських науковців, внаслідок чого у вітчизняній історіографії панувала народницька течія. Народники привертали увагу до протистояння шляхти і простого українського населення, що було пригнічене та прагнуло прав і демократичного ладу, який реалізувався в козацькі часи.

В. Антонович наголосив на такому антагонізмі народу і шляхти, що навіть можливість своєї ж руської шляхти вплинути на умови Люблінської унії не мала б значення, бо жодні їх поправки все одно не принесли б користь простому народу, який завжди прагнув до самоврядування, що втілювалося в козацтві [1, 82–84].

На погляд М. Грушевського, шляхта не була за духом рідною українцям, особливо у такому вигляді, як у Польщі, водночас важливим є те, що вона в нас була. У своїх працях автор показав важливість відстоювання української культури та описав боротьбу русько-української шляхти за збереження руської мови, традиції та віри [2, 136–140].

У радянські часи позиція історіографії в УРСР стала тотожною партійній ідеології, з огляду на що вона зосереджувалась винятково на «класовій боротьбі» бідних верств населення проти панів, і байдуже, що то за шляхта, польська чи українська, все одно вона ворог народу. Паралельно в українській еміграції з розвитком консервативних і націоналістичних політичних напрямів сформувався державницький напрям в історіографії, що акцентував уже не на народі, а на державних інститутах і політичній еліті. І взагалі діяльність істориків-емігрантів у подальшому допоможе становленню вже сучасної історичної думки.

Після здобуття Україною незалежності перед українськими істориками відкрився величезний об'єм матеріалів для опрацювання, відбувалося переосмислен-

ня історичних подій, з'являлися науковці, які спеціалізуються на вивченні цього питання. Зокрема, Наталія Яковенко опублікувала монографію «Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна», в якій пролила світло на історію української еліти як провідного суспільного стану, рушійну силу державотворчих процесів, що не заважав власному народові, а забезпечував цілісність, збереження українського етносу і його традицій у бездержавні часи [4, 295–299]. Згодом Наталя Старченко написала, що саме шляхетський стан формував політичний руський народ, хоча Річ Посполита була чужою для українців державою [3, 42].

Отже, за довгий час становлення й розвитку української історичної науки розвивались і уявлення про значення української аристократії для нашої історії. Протягом XIX – початку XXI ст. змінювалось саме уявлення науковців про значення еліти для народу й держави. Обставини склалися так, що з самої появи професійної української історичної науки і до сучасності поступово зростало й бачення істориками її значущості. Тільки сучасне покоління дослідників усвідомило важливу місію в розбудові української державності.

Джерела та література

1. Антонович В. Моя сповідь: вибрані історичні та публіцистичні твори. Київ: Либідь, 1995. 813 с.
2. Грушевський М. Твори: у 50 т. Том 14. Львів: Видавництво «Світ», 2008. 392 с.
3. Старченко Н. Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648 рр.). *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 4–45.
4. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ: Критика, 2008. 469 с.

Сауляк Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВНЕСОК ЯХНЕНКІВ-СИМЕРЕНКІВ У РОЗВИТОК БЛАГОДІЙНИЦТВА

Ключові слова: благодійність, бізнес, родинна справа.

Keywords: charity, business, family business.

Перша половина XIX ст. позначилася розвитком капіталістичних відносин, поширенням аграрного підприємництва, що зумовило поширення благодійницьких практик. Серед найвідоміших доброчинців і меценатів – родина Яхненків-Симиренків, які стали піонерами цукроваріння. Біля витоків сімейного проекту стояли брати Степан, Кіндрат, Терентій Яхненки та Федір Симиренко, який одружився на їхній сестрі Анастасії. Яхненки походили зі Сміли, їхній батько Михайло шив чоботи, торгував кожухами. Щоб викупити з кріпацтва себе, дружину, трьох синів і двох доньок, витратив усі заощадження, за розповідями, довелося продати навіть намисто дружини. Федір був родом із Городища, перебував у кріпацтві князя Воронцова, але його сім'я змогла накопичити кошти, щоб позбавитися неволі [4, 72].

Здобувши особисту свободу, Федір з тестем Михайлом Яхненком вдалися до оренди землі над річкою Вільшанкою, згодом там почали будуватися перші